

Volpi (*Arch. Stor. It.* 1913, II, 142-8); Bertoni (*ARom.* II, 270-1); König (*BhZRPb.* xci, 190-193); El. Richter; M-Lübke (*REW*, 8508a); Bloch (amb addicions de Wartburg a la 2.^a ed.) etc. Val a dir que Lenz, el més lingüista i més crític de tots, tot incloent-lo en el seu diccionari d'indigenismes americans, 697-9, s'absté curiosament, contra la seva norma invariable, de dir de quina llengua prové, com si volgués rentar-se'n les mans.

Els americanistes com Friederici, tot i haver-li-ho retret MLWagner (en la recensió del seu *Hilfswb. d. Amerikanisten*, *RFE* xv, 297), continuen sense fer cas de l'existència d'una planta anomenada *tabac(o)* a Europa abans de la Descoberta. De manera que només L. Wiener sembla haver defensat, abans del meu llibre, l'opinió que el mot era provinent del Vell Món.⁴ Els romanistes Volpi, Bertoni, Prati i Richter, van tenir el mèrit de posar de lleu l'existència del tabac europeu pre-colombí, però admetent que es tractava d'un simple homònim. Homònims, dos noms de planta idèntics, bastant llargs, de bona estructura sil·làbica i ferma armadura consonàntica; i de plantes d'efectes semblants.

Tan fort és el prejudici que causa l'origen americà de la planta, que tots ho repetien sense demostrar. El fet és que americans són el gallindi, el blat de moro, la patata i la batata, i això no priva que siguin europeus molts de llurs noms, indubtablement com *pavo*, *turkey*, *tacchino*, *indiots* i *gallindi*; com *panis*, *milloc*, *moresc* i *corn*; *kartoffel*, *trumfa* i *queralla*; i probablement *boniato/moniato*, *pita* etc. Si s'ha conservat, junt amb aquests, l'americanisme *maïs/maiz*, també visqueren un cert temps *coboba* el nom haitià del tabac, *petun* el nom guaraní, *peciatl* nàhuatl, *tamun* arauac. Tan sovint els viatgers i criolls del S. XVI prengueren per americanismes els que eren arabismes vulgars dels primers colonitzadors andalusos (BAQUÍFA, *DCEC/DECH* etc.).

En termes de lingüística cap raó ens empeny a mirar *tabaco* com a nom americà: res en l'aparença fonètica que permeti identificar-lo com a taïno o com a pertanyent a una altra llengua americana. C. H. de Goeje, el més especialitzat en l'estudi del taïno i en el del caribe antic, s'abstingué de posar-lo en el seu catàleg dels mots d'aquell idioma: ⁵ és frívol pensar que pogué passar per alt a un savi que s'hi dedicà tant i en féu una compilació exhaustiva: només pot significar que va adonar-se que no estava demostrat l'origen arauac, car només hi registra (p. 66) *tamun* o *taman*, com a noms del tabac en el dialecte Kaliña, que només s'hi acosten vagament i sens dubte per atzar.

No hi ha vaguetat ni hem de pensar en atzar en el cas de l'it. *tabacco* que ja figura en el florentí A. Braccesi (1445-1503). Prati diu que en el S. XVI i en el XV, hi figura així mateix; i en una llista de mercaderies de Módena escrita S. XV: «opio, *tabauco*, aloe, patico, zenzaverro --».⁶ Com va indicar Elise Richter (*ARom.* XI, 251-7; cf. Spitzer, *ARom.* XI, 395-6), es tracta de l'ar. *tubbâq*, que designava l'eupatori i també la *Inula Viscosa* (o la *Inula Conyza*), ja esmentada per Abu

Hanifa (S. IX) i pel malagueny Abenalbéitar († 1248); segons Lane seria manllevat del siríac, *dubâqâ*, d'una arrel que significa 'enganxar-se', 'vesc'; no és evident, i potser no cal, car no hi ha arrel més productiva, i antiquíssima, en àrab que *ʔbq* 'tapar', 'adaptar-se', 'enganxar-se', 'recloure' (ja «to cover» a l'Alcorà), i res més trivial en la morfologia àrabe que una tal derivació *tabbâq* (el tipus *tubbâq* tampoc no seria rar).

A Espanya va existir la variant *tubbâqa*, però un altre ms. d'Abenalbéitar vocalitza *tabbâq* (Dozy, *Suppl.* II, 25): és d'aquesta forma que provenen l'it. ant. *tabacco* i els cast. *altabaca* [1555, Laguna: Colmeiro, *Enum.* III, 141],⁷ *atabaca* (a Andalusia segons el *DHistAcEsp.*), *tabaca* (a Santander, GaLomas), port. *tádega* (cf. port. *alfádega*=cat. ALFABEGA, cast. *albabaca*), noms de la *Inula Viscosa*; i també *altabaquillo*, nom del plantatge, les llavors del qual són també viscoses i tenen aplicació mèdica.

Tant o més d'això en terres catalanes. Aquí tenim el *tabaco* o *tabac de pastor* 'àrnica', que no és solament rossellonès. En cat., *altabaca* s'alterà en *talpica* [«tabaco de muntanya», *Supl. al Lab.* de 1840, p. 1081; 'àrnica' *AlcM*] potser en part per alguna intervenció arabo-mossàrab, en tot cas amb contaminació de *picar*, per la picantor de l'àrnica i per la picadura del tabac.⁸ Pel que fa a la *Inula*, segons el testimoni reiterat dels àrabs i moros, s'usava com a herba medicinal contra certes febres, i com a antídote; i al mateix temps era útil per la seva virtut d'escalfar el cos i fer-lo suar.

Com acabem de veure, aquest nom es va aplicar a moltes plantes vàries, d'ús medicinal, i en servint per augmentar la temperatura del cos era fàcil que la confonguessin amb plantes que tinguin l'efecte de «pujar al cap», i maregen o emborratxen, com la valeriana, l'opi i altres narcòtics: així ho indiquen els citats docs. italians del S. XV i de 1511. La importància i amplitud d'aquesta aplicació ens les proven diversos derivats italians, centrats al voltant de la idea de 'marejar, pujar al cap': it. *intabaccare*, *attabaccare*, *tabaccare* 'enamorar', 'fer perdre el cap a un enamorat', 'engrescar', documentats ja quatre vegades en el S. XV, des de 1441; Prati assenyalava *tabaccare* «attirare piacevolmente» en Luigi Pulci (1480) i «fare il ruffiano» (Oudin, S. XVII), *attabaccarsi* «incalorirsi; innamorarsi forte» el 1465; en el Pulci també *intabaccarsi* en el sentit de «ingolfarsi», però «innamorarsi» en quatre clàssics de mj. S. XVI (il Lasca etc.).

No sols és cosa de verbs, car aviat això es personalitza: el *tabacchino* d'una banda és l'«uomo che fa la corte a tutte le donne» en el Doni (1540), i 'home enamoradís' molt freqüent des de c. 1410, però a l'últim és el «ruffiano secreto e scaltro» [Oudin, 1640]; hi ha gran raó per creure que no sols els *Tabachin* veneçià, i *Tabacchi*, *Tabacchini*, cognoms de molts llocs d'Itàlia, vinguin d'això sinó que «un soprannome *Ta-bachus* si presenta a Vezzano Ligure nel 1265» ens fa a saber Prati; G-B. Pellegrini afirma que «il cognome *Tabacus*, -acco, -acchi, è ligure» (VII Congr. Int. Sci. Onom., 1961, 460, però que això vingui de l'ar. *tabbâq* 'cuiner', tractant-se d'un nom del NO. d'Itàlia i sense